

Ieskats latviešu trimdas kalendārniecībā (personības un tendences)

Atslēgvārdi: latviešu trimdas izdevumi, kalendāri, izdevniecības, Jānis Ritums, Kazimirs Vilnis.

Latviešu grāmatas vēsture 2025. gadā sāks savu sesto attīstības gadsimtu, un vairāk nekā pusi no tās var saukt arī par kalendāru laiku. Iespējams, tieši tādēļ kalendāri ir ieguvuši visnotaļ cienījamu vietu mūsu nacionālās bibliogrāfijas publikāciju klāstā. Daudzveidīgo kalendāru klāstu, kas izdoti līdz 1919. gadam, ļoti detalizēti atklāj Latvijas Universitātes Akadēmiskās bibliotēkas (turpmāk LU AB) sagatavotais bibliogrāfiskais rādītājs.¹ Tajā atrodamo informācijas masīvu ir analizējusi filoloģijas doktore Līga Krūmiņa, savā pētījumā raksturojot grāmatu kalendāru kultūrvēsturisko nozīmi un izstrādājot šo turpinājumizdevumu bibliografēšanas metodiku.²

Minētajā rādītājā var atrast arī virkni kalendāru, kas iespiesti ārpus Latvijas, jau sākot ar 19. gadsimta vidu: ASV (Bostonā, Fičburgā), Vācijā (Maincā), Krievijā (Novgorodā, Pleskavā, Sanktpēterburgā un Vitebskā). Iespējams, par senāko ir uzskatāms izdevums "Latviešu kalenders uz 1851. gadu", kas iespiests

Sanktpēterburgā tajā pašā gadā.³ Kā liecina LU AB izdots rādītājs "Latviešu grāmata ārzemēs, 1920–1940", arī pagājušā gadsimta 20.–30. gados kalendāru izdošana latviešu valodā nav saistāma tikai un vienīgi ar Latvijas Republiku. Vairāk nekā 30 kalendāri šajā periodā tika iespiesti Padomju Savienībā, bet vairāk nekā 20 – ASV un Brazīlijā.⁴

Šajā rakstā aplūkoti kalendāri, kurus latvieši ir izdevuši trimdā pēc Otrā pasaules kara un kuri, manuprāt, līdz šim nav guvuši pienācīgu pētnieku uzmanību. Arī "Latvijas enciklopēdijas" šķirklī "kalendārs" no ārpus Latvijas iespiestajiem kalendāriem konkrēti minēts ir vienīgi Vladislava Loča (1912–1984) izdots "Tāvu zemes kalendārs".⁵ Šim kalendāram gan ir visai gara, respektabla izdošanas vēsture (tā izdošana aizsākās jau 30. gadu beigās un tiek turpināta Latvijā kopš 1991. gada), taču diez vai tas uzskatāms par pašu raksturīgāko un nozīmīgāko trimdā izdoto kalendāru. Temata izstrādes nepietiekamību zināmā mērā var

¹ *Latviešu kalendāri, 1758–1919: bibliogrāfiskais rādītājs*. 2004. Sast. M. Kadiķe, G. Štāle, Dz. Zaķe; atb. red. L. Krūmiņa. 3 sēj. Rīga: Latvijas Akadēmiskā bibliotēka.

² Krūmiņa, L. 2005. *Latviešu kalendāri, 1758–1919: bibliografēšanas metodika un kultūrvēsturisks raksturojums*. Promocijas darbs. Rīga: Latvijas Universitāte.

³ *Latviešu kalendāri, 1758–1919: bibliogrāfiskais rādītājs*. 2004. 2. daļa L–Z. Rīga: Latvijas Akadēmiskā bibliotēka, 35. lpp.

⁴ *Latviešu grāmata ārzemēs (1920–1940): bibliogrāfiskais rādītājs*. 1998. Sast. Ē. Fligere, L. Lāce; atb. red. D. Ivbule. Rīga: Latvijas Akadēmiskā bibliotēka, 26.–44., 228.–235. lpp. Padomju Savienībā iznākušos kalendārus ir aprakstījusi vēsturniece Dzintra Viksna, sk.: Viksna, Dz. 1970. *Latviešu kalendāri Padomju Savienībā*. No: *Dabas un vēstures kalendārs 1971*. Rīga: Zinātne, 221.–224. lpp.

⁵ Kalendārs. 2005. No: *Latvijas enciklopēdija*. 3. sēj. Rīga: Valērija Belokoņa izdevniecība, 259. lpp.

skaidrot ar 20. gadsimta 40.–80. gados dažādās latviešu mītnes zemēs iznākušo kalendāru retrospektīvās bibliogrāfijas trūkumu.

Valodnieka Benjamiņa Jēgera (1915–2005) sadarbībā ar daudziem palīgiem veidotajā “Latviešu trimdas izdevumu bibliogrāfijā” (1–5, 1968–1996) kalendāri ir meklējami sadaļā “Periodika” izklaidēti, kopā ar dažāda apjoma un iznākšanas intensitātes laikrakstiem, žurnāliem, informācijas biļeteniem u. tml. iespieddarbiem. Rādītāja ievadā ir nosaukti tie periodisko izdevumu veidi, kuri nav aprakstīti, tajā skaitā sienas vai kabatas kalendāri.⁶ Taču arī tiem ir bijusi sava vieta trimdinieku ikdienā un to neiekļaušana bibliogrāfijā atstāj pagaidām neatbildētu jautājumu, cik šādu kalendāru ir bijis pavisam, kāda ir to tematika, dizains un cik pilnīgs ir šo izdevumu klāsts mūsu nacionālajās grāmatu krātuvēs. Bez tam “Latviešu trimdas izdevumu bibliogrāfijā” ir veltīti meklēt kalendārus, kuru izdevējiem bija saikne, iespējams, arī finansiāla, ar padomju varas iestādēm, piemēram, Eduarda Alaiņa (1889–1969) izdoto “Veco Zobgala kalendāru”. Neapšaubāmi, tas apgrūtina iespēju identificēt un pilnvērtīgi analizēt trimdā izdotos kalendārus kā atsevišķu turpinājumizdevumu grupu. Jāņem vērā, ka arī pēc Otrā pasaules kara ārpus Latvijas izdoto kalendāru nosaukumos izmantoti latviešu kalendārniecībā jau pasen lietotie apzīmējumi “gada grāmata” un “laika grāmata”. Jāatzīst, ka analītiski vērtējošu rakstu par kalendāriem trimdas presē ir ļoti maz. Atsevišķas publikācijas presē, kā arī informācijas drumslas trimdas kultūras darbinieku rokrakstu krājumos sniedz, kaut arī fragmentāru, tomēr citur grūti atrodamu informāciju par atsevišķu izdevumu tapšanas priekšvēsturi, tīrāžu, rezonansi trimdas sabiedrībā, kā arī kalendāru autoru lietotajiem pseidonīmiem.

40. gadu otrajā pusē izdotos kalendārus, līdzīgi kā citus trimdas sākumposma izdevumus, raksturo askētiski pieticīga mākslinieciskā apdare un vairumā gadījumu arī samērā ierobežots autoru loks. Pārsvārā šajā laikā kalendāri tiek iespiesti Rietumu sabiedroto okupācijas zonās Vācijas rietumu reģionos, tostarp tādās pilsētās, kuras latviešu kalendāru izdošanas praksē nav sastopamas ne līdz tam, nedz arī vēlāk. Lielākā daļa no tiem pieredz tikai vienu vai dažus laidienus. Atsevišķos gadījumos kalendāru sagatavo vietējās latviešu bēgļu nometnes laikraksta izdevēji, piemēram, Eslingenē Virtembergas latviešu laikraksta “Dzimtene” redaktors Arnolds Burģis (1903–1996), bet “Tēvzemes gada grāmata” dienas gaismu ierauga 1947. gadā Hānavā, kur jau kopš 1945. gada rudens tiek iespiests laikraksts ar tādu pašu nosaukumu. Savukārt Libekā izdoto “Svētdienas Ziņu” redaktors priesteris Kazimirs Ručs (1915–2007) ir pārliecināts – “katra katoļa un katras katoļu ģimenes pienākums ir ietaupīt pusotras markas un iegādāties sev katoļu kalendāru, lai varētu zināt, kad katoļu vārdu un svētku dienas”.⁷ Kalendāru tapšanā iesaistās arī literāti: Fišbahas latviešu komitejas izdoto “Latvisku laika grāmatu” (1946) veidojusi K. Skalbes latviešu ģimnāzijas skolotāja, dzejniece Zinaīda Lazda (1902–1957), bet “Krišjāņa Barona gada grāmata” (1947) – literatūrkritiķis Jānis Rudzītis (1909–1970). Par rakstu autoriem kalendāram J. Rudzītim izdodas piesaistīt tādas autoritātes kā Ludis Bērziņš (1870–1965), Pauls Jurevičs (1891–1981) un Edgars Dunsdorfs (1904–2002). Tikai vairākkārt uzrunātais⁸ Arveds Švābe (1888–1959) savu līdzdalību atsa-ka, vispirms to argumentējot, ka “neesmu paradis rakstīt domrakstus par uzdotiem tematiem”,

⁶ Jēgers, B. 1972. *Latviešu trimdas izdevumu bibliogrāfija, 1940–1960. 2. sēj. Periodika, notis, kartes, programmas un katalogi*. [Stokholma]: Daugava, 9. lpp.

⁷ Kalendārs 1949. gadam. 1949. *Svētdienas Ziņas* (Libeka, Vācija), Nr. 104 (16. janvāris), 4. lpp. Ieteikts tiek rotatora tehnikā pavairotais “Ausekļa kalendārs”, ko izdod K. Ručs.

⁸ Rudzītis, J. 1947. Vēstules A. Švābem 8. oktobrī un 24. oktobrī. Zviedrijas Nacionālais arhīvs, A. Švābes fonds, 5. vien.



1 Latviešu apgādu gada grāmata 1948. gadam.
Eslingena: Latviešu apgādu kopa, 1948. Ģ. Ārvalda
vāka zīmējums



2 Pēteris Mantnieks apgāda gada grāmata
1952. gadam. Brisele: P. Mantnieka apgāds, 1951

bet pēc tam, kad Rudzītis aicina uzrakstīt kaut ko pēc savas izvēles, paziņo, ka viņam “jau ilgāku laiku fiziski riebjas tinte un papīrs”.⁹

Garāka vēsture ir “Latviešu apgādu gada grāmatai”, kuru 1947. gadā Detmoldā aizsāk un gadu vēlāk Eslingenē turpina vēsturisko apstākļu noteikta izdevēju kooperācijas forma – Latviešu apgādu kopa.¹⁰ 1 Ar šo zīmolu gadagrāmata iznāk trīs reizes (no 1949. gada ar nosaukumu “Latviešu gada grāmata”), tās ceturtais gada gājums iznāk J. Kadiļa apgādā, bet pēc tam to pārņem P. Mantnieks (iznāk 1950.–1952. gadā Briselē ar nosaukumu “P. Mantnieka apgāda gada grāmata”). 2 Pirmo četru laidienų redaktors ir J. Kadilis, bet nākamo divu – teātra kritiķis Arturs Bērziņš (1882–1962). Gadagrāmatu informatīvo vērtību veido tajās publicētie raksti par latviešu trimdinieku sabiedriskajām un kultūras aktivitātēm, pārsvarā Vācijā un Zviedrijā. Jau pašā pirmajā gadagrāmatā ir publicēts (ar segvārdu A. Vilks) plašs un faktoloģiski bagāts A. Švābes pārskats.¹¹ Tehnikas vēsturnieks Kārlis Ieleja (1909–1970) uzskata, ka “Latviešu gada grāmata” un Z. Lazdas veidotā gadagrāmatas kvalitātes ziņā neatpaliek no līdzīgiem izdevumiem, kas tika iespiesti Latvijā, un tajos iekļautie

⁹ Švābe, A. 1947. Vēstules J. Rudzītim 21. oktobrī un 27. oktobrī. Rakstniecības un mūzikas muzejs, J. Rudziša kolekcija, inv. Nr. 503847 un 503848.

¹⁰ To veido vairāki jau agrāk sevi pierādījuši izdevēji: Arvids Mālis (1900–1971), kurš vada Anša Gulbja izdevniecību pēc tā dibinātāja nāves 1936. gadā, apgāda “Grāmatu draugs” izveidotājs Helmārs Rudzītis (1903–2001), LU Studentu padomes grāmatnīcas vadītājs mācītājs Edgars Kiploks (1907–1999), kartogrāfs Pēteris Mantnieks (1895–1979) un literatūrkritiķis Jānis Kadilis (1903–1994). 1944. gada rudenī saņemto kopējo atļauju apgādāt ar grāmatām lēģionārus un evakuētos latviešus viņi sākotnēji nespēj izmantot, jo rodas problēmas ar iespēšanai nepieciešamā papīra sagādi. Gadagrāmatas iznākšanas brīdī katram no iepriekšminētajiem (izņemot A. Māli) jau ir sava patstāvīga izdevēja prakse.

¹¹ [Švābe, A.] Vilks, A. 1947. Latvieši bēgļu gaitās. No: *Latviešu apgādu gada grāmata*. [Detmolda]: Latviešu apgādu kopa, 9.–42. lpp.

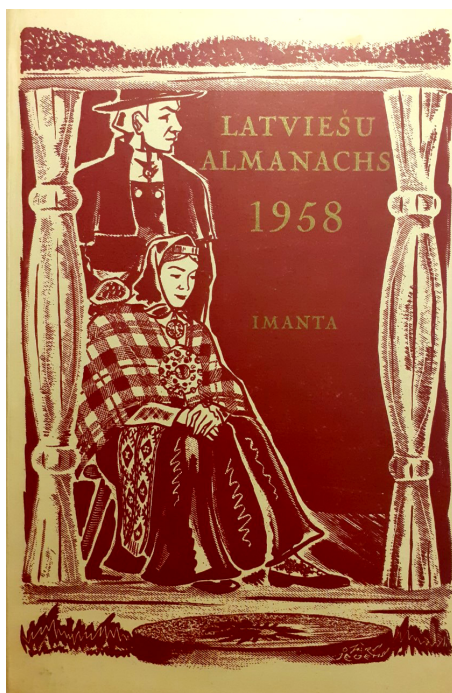
pārskati var noderēt trimdas vēstures izpētei, jo tie sniedz “bieži vien ļoti raksturīgus šķērsgrīzumus trimdas dzīves norisēs, pie tam regulārās laika atstarpēs”.¹² Līdzīgi domā arī literatūrkritiķis Vitauts Kalve (1913–1989), kuram abas gadagrāmatas atgādina savulaik a/s “Valters un Rapa” izdotās “Daugavas gada grāmatas” un kurš uzskata, ka tās būs nepieciešamas trimdas kultūras vēsturei.¹³ Pastāv tomēr šaubas, vai gadagrāmatu veidotāji ir pietiekami novērtējuši trimdas jauno intelektuāļu centienus. Vai gan citādi tolaik Stokholmā dzīvojošais dzejnieks Dzintars Sodums (1922–2008) būtu rakstījis, ka, lasot izdevumu, jūties, “it kā būtu iesēdies kāda oficiāla Stokholmas latviešu sarīkojuma priekšējās rindās; starp dāmām dirātās zvēradās un svarīgiem kungiem”, taču “pilsoņu solidums nav drošība spriedumu kvalitātei”.¹⁴ Pēc Soduma ieskata, “ši gada grāmata ir “vecu zēnu ģildes” orgāns, pēc kuriem nekas vairs nevar būt un nebūs”.

Tomēr pārāk vienkāršoti būtu uzskatīt, ka A. Bērziņam rūp vienīgi izdevumā publicējamie teksti. Ilggadējā žurnālista un redaktora pieredze viņam ļauj dot izdevējiem noderīgus ieteikumus, kā nodrošināt sekmīgāku kalendāru noietu, cits jautājums, vai tos respektē. A. Bērziņš veido arī “Latviešu almanahu”, ko sākotnēji (1953–1957) izdod “Latpress” spiestuve Londonā, bet 1958. gadā apgāds “Imanta” Kopenhāgenā. 3 Bērziņš ir neizpratnē, kādēļ “Latpress” īpašnieks tālbraucējs kapteinis Jānis Millers (1881–1976) pirmoreiz izdoto kalendāru nereklamē presē un pats kalendārs tiek iespiests trīs nedēļas pēc P. Mantnieka gada

¹² Ieleja, K. 1954. Latviešu grāmatniecība trimdā. No: *Latviešu trimdas desmit gadi*. [Toronto]: Astras apgāds, 184. lpp.

¹³ Kalve, V. 1947. Pretī apšūkamam: mūsu grāmatniecība, mēnešraksti un gadagrāmatas. *Latviešu Ziņas* (Eslingena, Vācija), Nr. 43 (18. jūlijs), 4. lpp.

¹⁴ Sodums, Dz. 1950. Gada grāmata. *Latvju Ziņas* (Stokholma), Nr. 45 (9. novembris), 4. lpp.



3 Latviešu almanahs 1958. gadam. Kopenhāgena: Imanta, 1958. O. Jēgena vāka zīmējums



4 Austrālijas Latviešu gada grāmata 1957. gadam. Melburna: E. Dēliņš, 1956. S. Kalniņa vāka zīmējums

grāmatas publicēšanas.¹⁵ Savukārt Imants Reitmanis (1919–1966) ignorējis Bērziņa ieteikumu dažus simtus iesietu kalendāra eksemplāru sūtīt uz ASV, bet uz Londonu un Stokholmu izsūtīt brošētus almanahus: “Lasītāji ne Anglijā, ne Zviedrijā, ne Vācijā par gada grāmatu negrib maksāt EK 7.50. Strādnieku cilvēks, kam ģimene, arī to nespēj samaksāt.”¹⁶

Starp 40. gadu otrās puses nedaudzajiem nazaru kalendāriem vēl ir pieminama žurnālista Alfrēda Vinčeļa (1920–1975) rediģētā “Sporta gada grāmata” (Lībeka, 1948), kura uzskatāma par pirmo plašāko sportam veltīto grāmatu trimdā.¹⁷

Kā saucēja balss tuksnesī izskan atsevišķu autoru ierosinājumi mazināt to gadu grāmatniecībai raksturīgo paralēlismu un sadrumstalotību. Tā Juris Konters (1895–1974) spriež, ka “nemaz nav vajadzīgi tik daudzi dažādi nepilnīgi kalendāri, mūsu vajadzības var apmierināt arī tikai daži, tomēr labi sastādīti”,¹⁸ un aicina Latviešu preses biedrību nodrošināt, lai vārda dienas un atceres dienas kalendāros būtu pārstāvētas vienmērīgi un konsekventi. Arī žurnālists Kārlis Rabācs (1902–1983) uzskata, ka “kalendāru projektētājiem vajadzētu savu darbību kaut kā saskaņot, lai novērstu veltu spēku un līdzekļu izšķiešanu”.¹⁹ Taču vienoties par kaut ko arī šajā jomā izrādās tikpat grūti, kā novērst nekonsekvences personvārdu lietošanā.²⁰

Trimdas sākumgadu kalendāru apskats nebūtu pilnīgs, ja nepieminētu arī pirmo Zviedrijā iznākušo kalendāru, ko apgāds “Daugava” izdod sadarbībā ar Latviešu evaņģēliski luteriskās baznīcas pārvaldi Zviedrijā.²¹ Pēdējās līdzdalība pašā kalendārā gan nav atzīmēta, taču kalendārā blakus lietišķai bēgļiem noderīgai informācijai ir atrodamī trīs mācītāju (Haralda Biezē, Oskara Sakārņa un Riharda Zariņa) raksti. Mazliet neparasti, ka šajā kalendārā praktiski trūkst literārās daļas, kaut arī Zviedrijā mītnes vietu tolaik ir atradis prāvs skaits latviešu kultūras darbinieku.

50. gados paplašinās latviešu kalendāru izdošanas ģeogrāfija: tos sagatavo un iespiež ne tikai Eiropā, bet arī Ziemeļamerikā, Dienvidamerikā un Austrālijā. Brazīlijā, kur latviešu baptisti grāmatas, tajā skaitā kalendārus, ir publicējuši jau 30. gados²², no 1951. gada²³ nāk klajā “Brazīlijas latviešu kalendārs”. To rediģējis Aleksandrs Samoilovičs (1904–?), kas pirms tam 40. gados vairākas reizes ir veidojis kalendāru “Kristīgs draugs”. 70. gados kalendāru rediģē un paša izveidotajā spiestuvē “Rīga” (Sanpaulu) iespiež baptistu mācītājs un publicists Andrejs Arājs (1920–2001), bet pēdējais tā laidieni ierauga dienas gaismu 1982. gadā.

Austrālijā kalendāra izdošana ir saistīta ar laikraksta “Austrālijas Latvietis” (iznāk kopš 1949. gada maija) redakciju, galvenokārt tā redaktoru Emīlu Dēliņu (1921–2004). 4 Kā vēsta kalendāra pirmais laidieni, “ši gada grāmata, ko no īsākiem un garākiem gabaliem kopā lipinājis E. Dēliņš un daudz vietās

¹⁵ Bērziņš, A. 1953. Vēstule P. Aigaram 20. janvārī. Latvijas Universitātes Akadēmiskās bibliotēkas Misiņa bibliotēkas Retumi (turpmāk LU AB MR), P. Aigara fonds 5. v., 21. lpp.

¹⁶ Bērziņš, A. 1958. Vēstule O. Jēgenam 9. maijā. J. Krēsliņa ģimenes īpašums.

¹⁷ *Trimdas latviešu sporta vēsture, 1945–1995*. 2001. [B. v.]: Latviešu sporta padome ārzemēs, 829. lpp.

¹⁸ Konters, J. 1947. Trimdas kalendāri. *Latvija* (Gincburga, Vācija), Nr. 70 (19. septembris), 4. lpp.

¹⁹ Rabācs, K. 1947. “Ko tie citi, to es ar”. *Latvija* (Gincburga, Vācija), Nr. 50 (11. jūlijs), 3. lpp.

²⁰ [Freivalds, O.] O. F. 1964. Sajukums trimdas kalendāros: nepieciešams saskaņot un izlabot vārda dienu sarakstu. *Latvija* (Eitina, Vācija), Nr. 11 (21. marts), 3. lpp.

²¹ Daugavas apgāds. Latviešu kalendāru 1946. g... *Latvju Ziņas* (Stokholma), Nr. 57 (28. novembris), 3. lpp.

²² *Latviešu grāmata ārzemēs (1920–1940): bibliogrāfiskais rādītājs*. 1998, 232.–235. lpp.

²³ Ir koriģējams uzziņu literatūrā sastopamais apgalvojums, ka kalendārs ir iznācis kopš 1962. gada, sk.: Brazīlijas latviešu kalendārs. 1983. No: *Latvju enciklopēdija, 1962–1982*. 1. sēj. A–I. [Rokvilā]: Amerikas latviešu apvienības latviešu institūts, 222. lpp.

bildēs izpušķojis Sigurds Kalniņš²⁴ .. klajā laista tālākās izceļošanas zemes Austrālijas otrā lielākā pilsētā Melburnā²⁵ 1950. gada oktobrī²⁶ un līdz 1956. gadam iznāk vēl piecas reizes. Sprotams, ka visplašāk kalendārā ir pārstāvēti Austrālijā dzīvojošie autori: Edgars Dunsdorfs, Pauls Jurevičs, Jānis Sarma (1884–1983). Tomēr 1957. gadā E. Dēliņš nolēmj pārtraukt kalendāra izdošanu, ko, iespējams, ir iespaidojuši tā radītie komerciālie zaudējumi.²⁷

50. gados arī ASV aizsākas vairāki trimdas kalendāru tradīcijai nozīmīgi izdevumi. Helmāra Rudziša (1903–2001) apgāds “Grāmatu draugs” 1951. gada rudenī piesaka trimdā līdz tam nebijuša greznuma kalendāru, kur četrkrāsu iespaidumā ir reproducētas gan latviešu klasiķu (Vilhelma Purvīša, Jaņa Rozentāla), gan trimdā dzīvojošu mākslinieku (Jāņa Kalmītes, Ludolfa Liberta, Valdemāra Tones u. c.) gleznas.²⁸ 5 Iespējams, savas funkcionālās iedabas dēļ – “Laika mākslas kalendārs” ir sienas noplēšamais mēneša kalendārs – tā pirmais iespaidums diemžēl nav atrodams mūsu zinātnisko bibliotēku krājumos.²⁹ H. Rudziša izdotā laikraksta mākslas kalendāru par gluži novatorisku mūsu grāmatniecībā uzskatīt nevar, jo jau 30. gados “Mākslas kalendāru” izdeva akciju sabiedrība “Valters un

²⁴ Grafiķis Sigurds Kalniņš (1918–1956).

²⁵ *Austrālijas Latvieša gada grāmata 1951. gadam*. 1950. [Melburna]: Austrālijas Latvietis, 75. lpp.

²⁶ Līdz ar to nav korekts secinājums, ka “Austrālijas Latvieša gada grāmata” 1953. gadam ir “pirmā latviski saliktā un iespiestā grāmata Austrālijā”, sk.: Jēgers, B. 1972. *Latviešu trimdas izdevumu bibliografija, 1940–1960. 2. sēj. Periodika, notis, kartes, programmas un katalogi*, 43. lpp.

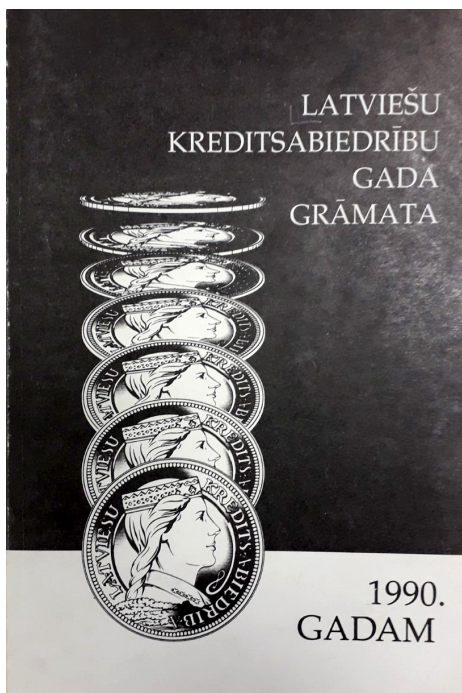
²⁷ Ķikures un Sarmas vēstules. 1980. [Grand Haven]: Raven-Publisher, 390. lpp.

²⁸ Beidzot kalendārs, kas spēj rotāt katra latvieša māju. 1951. *Laiks*, Nr. 84 (24. oktobris), 5. lpp.

²⁹ Brancis, M. 2019. *Laika mākslas kalendāri*. Pieejams: <https://www.laiks.us/latviesu-organizācijas/laika-makslas-kalendari?gads=2019&pp=>



5 Laika mākslas kalendārs 1985. gadam. Ņujorka: H. Rudzītis, 1984



6 Latviešu kredītsabiedrību gada grāmata 1990. gadam. Toronto: Latviešu kredītsabiedrība Toronto, 1989

Rapa”.³⁰ Arī gleznu reprodukcijas H. Rudziša vēl Vācijā izdotajā mēnešrakstā “Laiks” (1946–1949) atgādina žurnāla “Daugava” (1928–1940) ilustrāciju praksi. Pamazām “Laika mākslas kalendārs” kļūst par neatņemamu apgāda izdevuma piedāvājuma sastāvdaļu.³¹ Tā izdevējs pat uzskata, ka daudzkrāsu iespieduma izmaksu dēļ tas var kalpot kā alternatīva tikai ierobežotās tirāžās izdodamām reprodukciju mapēm, tādēļ iesaka mākslas mīļotājiem reprodukcijas no kalendāra “izgriezt un ielot tā paturot piemiņai turpmākām dienām”.³² Kalendāra poligrāfiskās kvalitātes un tajā pārstāvētā autoru loka analīzi rezervējot mākslas vēsturniekiem, šeit tikai atzīmēsim faktu, ka kalendāra veidolu ietekmēja arī apgāda prasme sadarboties ar mākslas darbu īpašniekiem. Kā liecina laikraksta “Laiks” dokumentācija, par apgāda izdevumu māksliniecisko apdari atbildīgais Jēkabs Rasmanis (1908–1988) lūdz juristam un kolekcionāram Teofilam Cīrķelim (1905–1987)³³ iespēju apmeklēt viņu Klīvlendā, par Cīrķelim piederošo gleznu fotografēšanu piedāvājot nelielu autorhonorāru.³⁴

Autorizdevuma raksturs un noteikta lasītāju auditorija ir bijušā Latvijas Sarkanā Krusta Jelgavas slimnīcas galvenā ārsta Dāvida Bīskapa (1879–1972) veidotajam “Ārstniecības kalendāram” (1954–1964), ko Čikāgā izdod Alfrēda Kalnāja (1904–1999) apgāds. D. Bīskaps jau no 1907. gada ir publicējis vairākas veselības kopšanai domātas populārzinātniskas un

praktiskas ievirzes grāmatas, un arī šai jomai veltīti kalendāri mūsu grāmatniecībā ir pazīstami jau kopš 20. gadsimta sākuma. Savs, pārsvarā organizācijas ietvaros veidots izplatības tīkls ir “Daugavas Vanagu sienas kalendāram”, kas iznāk kopš 1955. gada,³⁵ tāpat arī Toronto Latviešu kredītsabiedrības “Latviešu banku kalendāram” (izdod no 1961. gada, ar nosaukumu “Latviešu kredītsabiedrību gada grāmata” no 1976. gada), kas faktiski pilda Kanādas, ASV un Austrālijas latviešu uzņēmumu un organizāciju adrešu grāmatas funkciju. **6** Viens no šī izdevuma aizsācējiem ir saimnieciskais darbinieks Pauls Rasiņš (1893–1971), kura brālis Kārlis Rasiņš (1886–1974) bija savulaik pazīstamā apgāda “Literatūra” vadītājs. Pat ja mums trūkst argumentu par labu viedoklim, ka “Latviešu banku kalendārs” bija vispopulārākais trimdas izdevums,³⁶ tas iznāca vairāk nekā 50 gadu.

Ne tikai simboliska pēctecība attiecināma uz jaunākajai paaudzei domāto “Bitītes kalendāru” (Eslingene, 1946–1958). Kalendāru ar šādu nosaukumu mācītājs Teodors Grīnbergs (1870–1962) publicē jau kopš 1926. gada, un nav nejauši, ka par vienu no kalendāra saturā veidotājiem trimdas gados kļūst bijušais Ventspils pilsētas bibliotēkas pārzinis Jānis Sviestiņš (1888–1972), kuru Grīnbergs iepazīst, pirms 1932. gadā tiek ievēlēts par Latvijas evaņģēliski luteriskās baznīcas arhibīskapu. Savukārt T. Grīnberga sekretārs, mācītājs Elmārs Voldemārs Rozītis (1909–1981) turpat Eslingenē atsāk izdot Latvijas evaņģēliski luteriskās baznīcas kalendāru. **7** Gan E. Rozītis, gan viņa pēctecis kalendāra redaktora statusā Jānis Valdis Strautnieks (1906–1984) mēģina veidot kalendāra literāro daļu iespējami daudzveidīgu. Starp kalendāra autoriem ir minams

³⁰ Jaunmuktāne, G. 2020. Ilustrācijas 20. gadsimta pirmās puses (līdz 1940. gadam) Latvijas grāmatniecībā. No: *Grāmata. Zīme. Krāsa*. Rakstu krājums. Rīga: Latvijas Universitātes Akadēmiskās bibliotēkas Starpnozaru pētniecības centrs, 93. lpp.

³¹ Kalendārs ar šādu nosaukumu iznāk jau vairāk nekā 50 gadu, no 2003. gada Rīgā.

³² Apgāds “Grāmatu draugs”, 1959. 1960. gada mākslas kalendārs. *Londonas Avīze*, Nr. 686 (7. augusts), 7. lpp.

³³ Par viņu: Bankovskis, Pēteris, 2020. No: *Palimpsests: ieskats kolekcionārisma vēsturē Latvijā*. [Rīga]: Neputns, 188.–190. lpp.

³⁴ Rasmanis, J. 1970. Vēstule T. Cīrķelim 19. martā. LU AB MR, “Laika” fonds, 402. v., 3. lp.

³⁵ DV sienas kalendārs. 1976. No: *Laiks, telpa, ļaudis: Daugavas Vanagu organizācijas pirmie 25 gadi: vēstures apcere*. 2. daļa. Red. V. Hāznērs. [Toronto]: Daugavas Vanagu centrālās valdes izdevums, 176.–177. lpp.

³⁶ Svenne, A. 1971. Sadedziniet mani un aizvediet atpakaļ uz Rīgu: Paulu Rasiņu pieminot. *Latvija Amerikā*, Nr. 31 (17. aprīlis), 8. lpp.

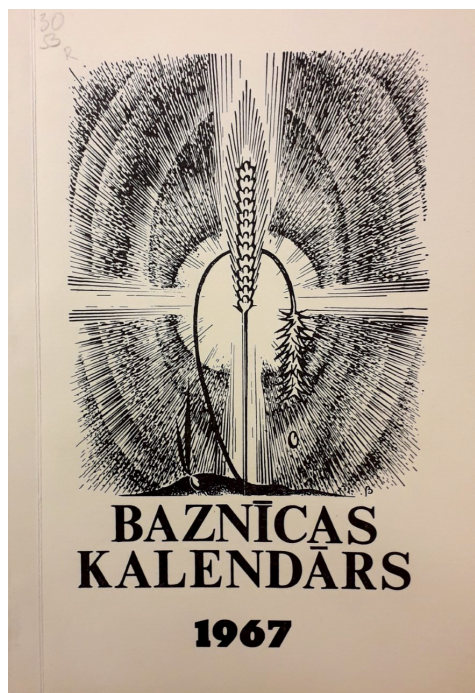
arī rakstnieks Pēteris Aigars (1904–1971), kuram E. V. Rozītis lūdz iesūtīt kādu “ētiski – nacionālu, labāki reliģisku – nacionālu stāstu vai noveli”.³⁷ Kā apstiprinot sen zināmo patiesību, ka visi ar piedāvāto lasāmvielu nekad nebūs mierā, kāds lasītājs ASV izsaka šaubas, vai caurmēra lasītājiem nebūs grūti izsekot kalendārā publicētajiem Paula Jureviča, Staņislava Vasiļevska (1907–1988) un Visvalža Klīves (1931–2003) rakstiem. Viņaprāt, J. Rozentāla gleznā “Kārdināšana” redzamajam “pliknim var būt liela mākslas vērtība, bet vai tas iederas baznīcas kalendārā, tas ir cits jautājums”.³⁸

Kaut arī humora un satīras kalendāriem latviešu grāmatniecībā ir respektējamas tradīcijas jau kopš 19. gadsimta nogales, trimdas apstākļos uz vienīgā šāda izdevuma statusu mēģina pretendēt trimdas izdevumu bibliogrāfijā neiekļautais, tomēr vairākkārt trimdas presē pieminētais E. Alaiņa “Vecais Zobgala kalendārs”. Jau pēc kalendāra pirmo laidienu iespīšanas tiek uzsvērtā tā stilistiskā radniecība Rīgā izdotajam propagandas izdevumam “Dzimtenes Balss” un norādīts uz tā izdevēja mērķi šķēlt trimdas sabiedrību.³⁹ Ar zināmu laika distanci bijušais “Dzimtenes Balss” redaktors Imants Lešinskis (1931–1985) apstiprina E. Alaiņa regulāro saikni ar Valsts drošības komitejas satelītorganizāciju – Latvijas komiteju kultūras sakariem ar tautiešiem ārzemēs. Tās pārstāvju “lietpratīgajā vadībā Alainis pāris gados krasi izmainīja savu kalendāru saturu, kur tagad dominēja pastulbi, bet augstākā mērā aizvainojoši uzbrukumi trimdas organizācijām un to vadītāju personībām .. Izplatīt vai reklamēt viņa izdevumus atteicās praktiski visi trimdas grāmatu galdi un periodisko izdevumu redakcijas. Kā

³⁷ Rozītis, E. 1961. Vēstule P. Aigaram 12. februārī. LU AB MR, P. Aigara fonds, 58. v., 6. lp.

³⁸ Draudzes loceklis, Sietlā. 1963. Iebildumi. *Laiks*, Nr. 6 (19. janvāris), 2. lpp.

³⁹ Legalizē komunistisko propagandu: Kanādas latvietes apgādā izdots sarkanais kalendārs. 1961. *Latvija* (Eitina, Vācija), Nr. 43 (18. novembris), 6. lpp.



7 Baznīcas kalendārs 1967. gadam. ASV: Latvijas ev.-lut. baznīcas virsvalde, 1966. A. Bērziņa vāka zīmējums



8 Tāvu zemes kalendārs 1964. gadam. Minhene: p/s Latgaļu izdevniecība, 1963. J. Trūpa vāka zīmējums



9 Raina un Aspazijas gadagrāmata 1979. gadam. Vesterosa: Raina un Aspazijas fonds, 1978. N. Strunkes vāka zīmējums



10 Dzimtenes kalendārs 1982. gadam. Faluna: Trīs rozes, 1981. J. Soikana vāka zīmējums

nogatavojies auglis vecais grāmatnieks iekrita KGB platajā klēpī”.⁴⁰

Vairāki no trimdā izdotajiem kalendāriem ir padziļinātākas izpētes vērti. Vienam no tiem – jau minētajam “Tāvu zemes kalendaram” – ir īpaša nozīme latgaliešu rakstu valodas sargāšanā un izkopšanā,⁴¹ taču joprojām tas ir biežāk aprakstīts kā ilglaicīgs kalendāru izdošanas fenomens, mazāk iezīmējot tā vietu citu trimdas kalendāru kopainā. 8 Atšķirībā no daudziem citiem kalendāriem ir pieejami arī visai konkrēti dati par V. Loča izdoto kalendāru metieniem. Jau 50. gados publicētā pārskatā ir konstatējamas krasas tirāžu svārstības, īpaši laika posmā, kad izdevējam ir jāpamet dzimtene un jārod iespējas turpināt kalendāra izdošanu arī trimdas apstākļos Vācijā. 1944. gadam domātais kalendārs iespiests rekordlielā tirāžā (50 250 eksemplāros), taču 1945. gadam paredzēto kalendāru izdodas pavairot ar rakstāmmašīnu vien 31 eksemplārā.⁴²

15 gadus (1966–1981) trimdas kalendāru klāstu bagātina Raina un Aspazijas fonda izdotā “Raina un Aspazijas gadagrāmata”. 9 Izdevuma nosaukums gan nedaudz maldina, jo tajā ir ne tikai apceres par Raina un Aspazijas darbiem un atmiņas par abiem dzejniekiem, viņu epistulārā mantojuma pirmiespiedumi un informācija par dažādām ar Raina piemiņu saistītām norisēm, bet arī Jāņa Jaunsudrabiņa, Zinaīdas Lazdas un Rūtas Skujiņas vēstuļu publikācijas, atmiņu skices par Kārli Ieviņu,

⁴⁰ Lešinskis, I. 2017. *Starp divām pasaulēm: kalpības gadi un citi raksti*. [Rīga]: biedrība “Domas spēks”, 103. lpp.

⁴¹ “Tāvu zemes kalendars”. 2012. No: *Latgales lingvoteritoriālā vārdnīca*. Rēzekne: [Rēzeknes Augstskola], 737.–739. lpp.

⁴² Pleišs, A. 1955. Izdevumi 21 goda laikā. No: *Kulturvēsturiski materiāli: rokstu krājums latgaļu drukas aizlīguma (1865–1904) atceļšonas 50 gadu atcerei*. [Minhene]: Andryva Jūrdža fonds, 331.–332. lpp.

Linardu Taunu un daudz kas cits.⁴³ Par šādu kultūrvēsturiskas ievirzes publikāciju interese trimdā nav pietiekami plaša, jo izdevēju pārstāvis būvinženieris Jānis Ritums (1914–1980) atzīst, ka no gadagrāmatas apmēram 1200 eksemplāriem tiek izpārdoti 900–1000 un izdevuma budžetu palīdz sabalansēt privātpersonu ziedojumi.⁴⁴ J. Rituma nopelni finansiālo garantiju nodrošināšanā acīmredzot ir tik izšķiroši, ka pēc viņa nāves “Raiņa un Aspazijas gadagrāmatas” iznākšana tiek pārtraukta.⁴⁵ Likteņa ironija, ka Raiņa bibliogrāfijā, ko publicē “Raiņa gadagrāmata” (iznāk Rīgā no 1975. gada), Zviedrijas izdevums ideoloģisku iemeslu dēļ tiek noklusēts un plašāka lasītāju sabiedrība par tā eksistenci uzzina tikai 1990. gadā, kad “Raiņa gadagrāmata” pārtop par “Raiņa un Aspazijas gada grāmatu”.⁴⁶ Tomēr, spriežot pēc pēdējo gadu desmitu publikācijām, gadagrāmata joprojām ir sveša daļai Latvijas humanitāro zinātņu pētnieku.

Līdzīgi varētu teikt arī par “Dzimtenes kalendāru”, kuru tāpat kā “Raiņa un Aspazijas gadagrāmatu” līdz pat savai nāvei Vesterosas tipogrāfijā saliek Jānis Abučs (1914–1978), kurš plašāk pazīstams kā apgāda “Ziemeļblāzma” vadītājs. ¹⁰ Šajā gadījumā kalendāra izdošanas dzinējspēks ir katoļu priesteris Kazimirs Vilnis (1907–1988).⁴⁷ Kalendāra veidošanas pieredzi K. Vilnis iegūst jau 50. gados, kad Eskilstūnā (Zviedrijā) iznāk “Katoļu kalendārs”, kura izdošana vēlāk tiek pārcelta uz Čikāgu, lai Zviedrijā

atkal atgrieztos 70. gadu sākumā. No 1972. gada tas iznāk ar nosaukumu “Dzimtenes kalendārs”. Kā liecina vēsturnieces un dzejnieces Lidijas Švābes (1918–1996) veidotais kalendāra rakstu indekss,⁴⁸ tajā blakus trimdas katoļu norišu apskatiem un apjomīgiem Latgales vēsturei veltītiem Staņislava Kučinska (1913–2008)⁴⁹ apcerējumiem ir daudz konfesionāli neierobežotu daiļdarbu un kultūrvēsturisku apceru, starp tām ne mazums citur neatrodamu un citviet nepublicētu oriģināltekstu. Vismaz pagaidām trūkst ziņu, kas un pēc kādiem principiem ir veidojis kalendāra literāro daļu, tādēļ var izprast rakstnieka Gunara Irbes (1924–2004) vērtējumu par kādu no kalendāra laidieniem, kurā “juceklis pagaidām ir tāds, kādu pat steigā ierauts dienas laikraksts nevarētu atļauties”.⁵⁰ Tomēr kādā citā reizē, izvērtējot abus Zviedrijā iznākušos kalendārus, G. Irbe tos nodēvē par tipogrāfiskām tau-tas augstskolām.⁵¹

Objektīvu apstākļu dēļ trimdā izdoto latviešu kalendāru klāsts nav tik plašs un daudzveidīgs, kā ir bijis ierasts pirms tam Latvijā. Lielai daļai no tiem ir vairs tikai kultūrvēsturiskas liecības nozīme. Tomēr netrūkst arī kalendāru, kuri pārsniedz laika išināšanai domātas lasāmvielas mērogus un kuriem ir paliekoša vieta latviešu kalendārniecības vēsturē.

Pētījums izstrādāts ar Valsts pētījumu programmas projekta “Dokumentārā mantojuma izpētes nozīme, veidojot sinerģijas starp pētniecību un sabiedrību” (Nr. VPP-IZM-2018/1-0022) atbalstu.

⁴³ Lāckāje, I. 1976. Pārskats par Raiņa un Aspazijas Gadagrāmatām 1967–1976. No: *Raiņa un Aspazijas Gadagrāmata 1977. gadam*. [Vesterosa]: RAF izdevums, 96.–114. lpp.

⁴⁴ [Ritums, J.] J. R. 1975. Raiņa un Aspazijas fonda darbs. *Latvija Amerikā*, Nr. 29 (19. jūlijs), 17. lpp.

⁴⁵ Balodis, A. 1981. Gadagrāmata šoruden neiznāks: Raiņa un Aspazijas fonda darbība. *Laiks*, Nr. 78 (30. septembris), 3. lpp.

⁴⁶ Viese, S. 1990. Priekšvārds 1990. gada laidienam. No: *Raiņa un Aspazijas gadagrāmata 1990. gadam*. Rīga: Liesma, 6. lpp.

⁴⁷ Strēlerte, V. 2017. Sadarbība ar redaktoru. No: *Kazimirs Vilnis*. Rēzekne: Latgales Kultūras centra izdevniecība, 77.–82. lpp.

⁴⁸ Švābe, L. 1988. Autoru un rakstu reģistrs, 1973–1988. No: *Dzimtenes kalendārs 1989. gadam*. [Stokholma]: Apgāds Trīs Rozes, 256.–283. lpp.

⁴⁹ Priede, A. 2016. S. Kučinskis – pirmais latviešu jezuīts ar Triju Zvaigžņu ordeni. No: *Reliģiski-filozofiski raksti*. XXI. Rīga: [Latvijas Universitātes Filozofijas un socioloģijas institūts], 150.–163. lpp.

⁵⁰ Irbe, G. 1982. Rakstu bagātība neizsīkst. *Laiks*, Nr. 6 (20. janvāris), 3.–4. lpp.

⁵¹ Irbe, G. 1974. Grāmata tam septiņdesmit ceturtam gadam. *Latvija* (Eitina, Vācija), Nr. 7 (16. februāris), 2. lpp.

Avoti un literatūra

- Apgāds "Grāmatu draugs", 1959. 1960. gada mākslas kalendārs. *Londonas Avīze*, Nr. 686 (7. augusts), 7. lpp.
- Austrālijas Latvieša gada grāmata 1951. gadam*. 1950. [Melburna]: Austrālijas Latvietis.
- Balodis, A. 1981. Gadagrāmata šoruden neiznāks: Raiņa un Aspazijas fonda darbība. *Laiks*, Nr. 78 (30. septembris), 3. lpp.
- Bankovskis, P. 2020. *Palimpsests: ieskats kolekcionārisma vēsturē Latvijā*. [Rīga]: Neputns.
- Beidzot kalendārs, kas spēj rotāt katra latvieša māju. 1951. *Laiks*, Nr. 84 (24. oktobris), 5. lpp.
- Bērziņš, A. 1953. Vēstule P. Aigaram 20. janvārī. Latvijas Universitātes Akadēmiskās bibliotēkas Misiņa bibliotēkas Retumi (turpmāk LU AB MR), P. Aigara fonds, 5. v., 21. lp.
- Bērziņš, A. 1958. Vēstule O. Jēgenam 9. maijā. J. Krēsliņa ģimenes īpašums.
- Brancis, M. 2019. Laika mākslas kalendāri. Pieejams: <https://www.laiks.us/latviesu-organizacijas/laika-makslas-kalendari?gads=2019&pp=>
- Brazīlijas latviešu kalendārs. 1983. No: *Latvju enciklopēdija, 1962–1982*. 1. sēj. A–I. [Rokvilā]: Amerikas latviešu apvienības latviešu institūts.
- Daugavas apgāds. Latviešu kalendāru 1946. g... *Latvju Ziņas* (Stokholma), Nr. 57 (28. novembris), 3. lpp.
- Draudzes loceklis, Sietlā. 1963. Iebildumi. *Laiks*, Nr. 6 (19. janvāris), 2. lpp.
- DV sienas kalendārs. 1976. No: *Laiks, telpa, ļaudis: Daugavas Vanagu organizācijas pirmie 25 gadi: vēstures apcere*. 2. daļa. Red. V. Hāznērs. [Toronto]: Daugavas Vanagu centrālās valdes izdevums, 176.–177. lpp.
- [Freivalds, O.] O. F. 1964. Sajukums trimdas kalendāros: nepieciešams saskaņot un izlabot vārda dienu sarakstu. *Latvija* (Eitīna, Vācija), Nr. 11 (21. marts), 3. lpp.
- Ieleja, K. 1954. Latviešu grāmatniecība trimdā. No: *Latviešu trimdas desmit gadi*. [Toronto]: Astras apgāds, 176.–201. lpp.
- Irbe, G. 1974. Grāmata tam septiņdesmit ceturtam gadam. *Latvija* (Eitīna, Vācija), Nr. 7 (16. februāris), 2.–3. lpp.
- Irbe, G. 1982. Rakstu bagātība neizsīkst. *Laiks*, Nr. 6 (20. janvāris), 3.–4. lpp.
- Jaunmuktāne, G. 2020. Ilustrācijas 20. gadsimta pirmās puses (līdz 1940. gadam) Latvijas grāmatniecībā. No: *Grāmata. Zīme. Krāsa*. Rakstu krājums. Rīga: Latvijas Universitātes Akadēmiskās bibliotēkas Starpnozaru pētniecības centrs, 81.–96. lpp.
- Jēgers, B. 1972. *Latviešu trimdas izdevumu bibliografija, 1940–1960*. 2. sēj. *Periodika, notis, kartes, programmas un katalogi*. [Stokholma]: Daugava.
- Kalendārs. 2005. No: *Latvijas enciklopēdija*. 3. sēj. Rīga: Valērija Belokoņa izdevniecība, 258.–259. lpp.
- Kalendārs 1949. gadam. 1949. *Svētdienas Ziņas* (Lībeka, Vācija), Nr. 104 (16. janvāris), 4. lpp.
- Kalve, V. 1947. Preti apšūmam: mūsu grāmatniecība, mēnešraksti un gadagrāmatas. *Latviešu Ziņas* (Eslingene, Vācija), Nr. 43 (18. jūlijs), 4. lpp.
- Konters, J. 1947. Trimdas kalendāri. *Latvija* (Gincburga, Vācija), Nr. 70 (19. septembris), 4. lpp.
- Krūmiņa, L. 2005. *Latviešu kalendāri, 1758–1919: bibliografēšanas metodika un kultūrvēsturisks raksturojums*. Promocijas darbs. Rīga: Latvijas Universitāte.
- Ķikures un Sarmas vēstules. 1980. [Grand Haven]: Raven-Publisher.
- Lāckāje, I. 1976. Pārskats par Raiņa un Aspazijas Gadagrāmatām 1967–1976. No: *Raiņa un Aspazijas Gadagrāmata 1977. gadam*. [Vesterosa]: RAF izdevums, 96.–114. lpp.
- Latviešu grāmata ārzemēs (1920–1940): bibliogrāfiskais rādītājs. 1998. Sast. Ē. Fligere, L. Lāce; atb. red. D. Ivbule. Rīga: Latvijas Akadēmiskā bibliotēka.
- Latviešu kalendāri, 1758–1919: bibliogrāfiskais rādītājs. 2004. Sast. M. Kadiķe, G. Štāle, Dz. Zaķe; atb. red. L. Krūmiņa. 3 sēj. Rīga: Latvijas Akadēmiskā bibliotēka.
- Legalizē komunistisko propagandu: Kanādas latvietes apgādā izdots sarkanais kalendārs. 1961. *Latvija* (Eitīna, Vācija), Nr. 43 (18. novembris), 6. lpp.
- Lešinskis, I. 2017. *Starp divām pasaulēm: kalpības gadi un citi raksti*. [Rīga]: biedrība "Domas spēks".
- Pleišs, A. 1955. Izdevumi 21 goda laikā. No: *Kultūrvēsturiski materiāli: rokstu krājums latgaļu drukas aizlīguma (1865–1904) atceļšonas 50 gadu atcerei*. [Minhene]: Andryva Jūrdža fonds, 329.–335. lpp.

- Priede, A. 2016. S. Kučinskis – pirmais latviešu jezuīts ar Triju Zvaigžņu ordeni. No: *Reliģiski-filozofiski raksti*. XXI. Rīga: [Latvijas Universitātes Filozofijas un socioloģijas institūts], 150.–163. lpp.
- Rabācs, K. 1947. "Ko tie citi, to es ar". *Latvija* (Gincburga, Vācija), Nr. 50 (11. jūlijs), 3. lpp.
- Rasmanis, J. 1970. Vēst. T. Cirķelim 19. martā. LU AB MR, "Laika" fonds, 402. v., 3. lp.
- [Ritums, J.] J. R. 1975. Raiņa un Aspazijas fonda darbs. *Latvija Amerikā*, Nr. 29 (19. jūlijs), 4., 17. lpp.
- Rozītis, E. 1961. Vēstule P. Aigaram 12. februārī. LU AB MR, P. Aigara fonds, 58. v., 6. lp.
- Rudzītis, J. 1947. Vēstules A. Švābem 8. oktobrī un 24. oktobrī. Zviedrijas Nacionālais arhīvs, A. Švābes fonds, 5. vien.
- Sodums, Dz. 1950. Gada grāmata. *Latvju Ziņas* (Stokholma), Nr. 45 (9. novembris), 4. lpp.
- Strēlerte, V. 2017. Sadarbība ar redaktoru. No: *Kazimirs Vilnis*. Rēzekne: Latgales Kultūras centra izdevniecība, 77.–82. lpp.
- Svenne, A. 1971. Sadedziniet mani un aizvediet atpakaļ uz Rīgu: Paulu Rasiņu pieminot. *Latvija Amerikā*, Nr. 31 (17. aprīlis), 4., 8. lpp.
- [Švābe, A.] Vilks, A. 1947. Latvieši bēgļu gaitās. No: *Latviešu apgādu gada grāmata*. [Detmolda]: Latviešu apgādu kopa, 9.–42. lpp.
- Švābe, A. 1947. Vēstules J. Rudzītim 21. oktobrī un 27. oktobrī. Rakstniecības un mūzikas muzejs, J. Rudziša kolekcija, inv. Nr. 503847 un 503848.
- Švābe, L. 1988. Autoru un rakstu reģistrs, 1973–1988. No: *Dzimtenes kalendārs 1989. gadam*. [Stokholma]: Apgāds Trīs Rozes, 256.–283. lpp.
- "Tāvu zemes kalendārs". 2012. No: *Latgales lingvoteritoriālā vārdnīca*. Rēzekne: [Rēzeknes Augstskola], 737.–739. lpp.
- Trimdas latviešu sporta vēsture, 1945–1995. 2001. [B. v.]: Latviešu sporta padome ārzemēs.
- Viese, S. 1990. Priekšvārds 1990. gada laidienam. No: *Raiņa un Aspazijas gadagrāmata 1990. gadam*. Rīga: Liesma, 5.–6. lpp.